

فراتر از خبر

«ژوزف در شب»؛ کتاب جهانگرد فرانسوی درباره دوران زندان در ایران

راديو فردا

۱۵/ شهریور/ ۱۴۰۵

کتاب «ژوزف در شب» نوشته الیویه گروندو توانسته است به فهرست اولیه نامزدهای گنکور راه یابد؛ مهمترین جایزه ادبی دنیای فرانسوی‌زبان که هر سال در پاییز اهدا می‌شود

«از خودم می‌پرسم آیا بازجوها این صحنه‌ها را دوباره در دفترشان پخش می‌کنند؟ آیا ساعت‌هایی را که ما لباس‌هایمان را درمی‌آوریم یادداشت می‌کنند؟ و ترتیب صابون زدن و شستن اعضای بدن‌مان را بررسی می‌کنند؟ بعد در موتور جست‌وجویشان تایپ می‌کنند "چگونه می‌توان یک مجرم را از عادت‌های حمام کردنش شناخت"؟ نتایجی را که ظاهر می‌شود یادداشت می‌کنند و هنگام ناهار، با همکارانشان درباره‌شان صحبت می‌کنند؟...»

کتاب «ژوزف در شب» نوشته الیویه گروندو که به تازگی به زبان فرانسه و در پاریس منتشر شده، گرچه نخستین کتاب این جهانگرد فرانسوی است، اما توانسته به فهرست اولیه نامزدهای گنکور راه یابد؛ مهمترین جایزه ادبی دنیای فرانسوی‌زبان که هر سال در پاییز اهدا می‌شود.

«ژوزف در شب» که از سوی ناشر به عنوان «روایت ادبی» معرفی شده، به ماه‌های نخست بازداشت گروندو در ایران می‌پردازد؛ او در سال ۱۴۰۱ و همزمان با اعتراضات به جان باختن مهسا امینی، در شیراز بازداشت شد و پس از ۸۸۷ روز اسارت، در اسفند ۱۴۰۳ آزاد شد.

جمهوری اسلامی متهم است که با بازداشت شهروندان خارجی یا دوتابعیتی در تلاش برای اعمال فشار بر دولت‌های خارجی در راستای تحقق مطالبات خود مثل تبادل زندانی است. فعالان و سازمان‌های حقوق بشری و همچنین دولت‌های غربی این رفتار جمهوری اسلامی را «گروگان‌گیری» می‌نامند.

«مسافری شیفته آزادی»

الیویه گروندو به نوشته ناشر، «مسافری شیفته آزادی» است که سال‌هاست با امکاناتی اندک سفر می‌کند. او در راه لاهور بود و قصد داشت جشن پایان سال را در ساحلی در هند برگزار کند که یک روز صبح، در مهمان‌خانه‌ای در شیراز، بدون هیچ توضیحی توسط چهار پلیس بازداشت و برای بازجویی به اماکنی که تحت مدیریت نهادهای اطلاعاتی است منتقل شد.

او سپس متهم شد که برای کشورهای خارجی اطلاعات جمع‌آوری کرده است؛ اتهامی که همواره آن را رد کرده است.

گروندو روایت می‌کند که ناگهان چند مرد ناشناس وارد اتاقش شدند؛ مردانی با رفتاری متفاوت از آدم‌های معمولی اطرافش و با نوعی اعتمادبه‌نفس و گستاخی که او پیش از آن در ایران ندیده بود. در آن لحظه، بخشی از وجودش برای حفظ امید تلاش می‌کرد این توضیح را باور کند که ماجرا فقط چند سؤال ساده است و به‌زودی تمام می‌شود. اما بدنش «از همان ابتدا حقیقت ماجرا را فهمیده بود؛ احساسی شبیه تسلیم شدن در برابر چیزی ناشناخته.» گروندو این احساس را به «زهر» تشبیه می‌کند؛ چیزی که انسان را به‌تدریج مطیع و وحشت‌زده می‌کند.

حفظ آزادی درونی

نوشتن و انتشار خاطرات زندان صرفاً یک اقدام ادبی نیست. برای یک زندانی، و بیش از آن برای یک زندانی سیاسی، نوشتن می‌تواند به شیوه‌ای برای بازپس‌گیری حق سخن گفتن تبدیل شود؛ درست در جایی که حبس اساساً همین امکان را تا حدود زیادی سلب می‌کند.

الیویه گروندو به واسطه دقت در توصیفاتش، آهنگی که هم در خاطراتش و هم در قلمش جاری است، شیوه‌ای که امر پیش‌پاافتاده را به نمادی از امید بدل می‌کند، و در نهایت بازگو کردن تأثیرگذار داستان‌های هم‌بندی‌هایش، یکی از بهترین روایت‌های زندان را عرضه می‌کند.

با این حال، کتاب «ژوزف در شب» صرفاً به روایت بازداشت و زندانی‌شدن الیویه گروندو محدود نمی‌شود، بلکه به این پرسش می‌پردازد که چگونه یک انسان می‌تواند زمانی که همه عوامل برای گرفتن آزادی‌اش تلاش می‌کنند، نوعی آزادی را در درون خود حفظ کند.

گروندو در طول دوران زندان در ایران، چندین سلول را تجربه کرد. اولین سلولش در شیراز، یک اتاق یک متر و ۸۰ سانتی‌متری در شش متر بود. یک متر انتهایی، حمام بود و آن‌قدر باریک بود که نگهبان زندان، با باز کردن دریچه کوچک، می‌توانست تمام سلول را ببیند.

این جهانگرد فرانسوی با روایت جزئیات زندان، تأکید کرده که سعی می‌کرده شعرهایی را به یاد بیاورد، آن‌ها را در ذهنش برای خود تکرار کند و در خاطرات فیلم‌هایی که قبلاً دیده بود، غرق شود.

«ارباب حلقه‌ها» فیلم محبوب دوران نوجوانی او بود و تقریباً دیالوگ‌های آن را حفظ است. گروندو روایت می‌کند که در زندان، در حالی که سرش را روی زانوهایش گذاشته بود، ابتدا پیش‌درآمد فیلم و سپس

صحنه‌ها و سکانس‌های نخست را در ذهنش مرور می‌کرد و روزه‌روز در بازسازی فیلم در ذهنش جلوتر می‌رفت.

تاکید بر رنج مشترک مردان و زنان زندانی

نکته مهمی که در کتاب «ژوزف در شب» وجود دارد این است که گروندو گاهی از شیوه‌ای که مونث و مذکر کلمات فرانسوی مشخص نشود، استفاده کرده است.

او در این باره گفته که در زمان نوشتن کتاب می‌دانسته که دو زن خارجی با اتهام‌های سیاسی، از جمله سسیل کوهلر، همچنان در ایران «گروگان» بودند و او نمی‌خواسته با استفاده از زبان مردانه، تجربه و رنج این زنان نادیده گرفته یا نامرئی شود. به همین دلیل تصمیم گرفته در کتاب از زبانی استفاده کند که زنان و مردان را با هم دربر بگیرد.

کتاب «ژوزف در شب» در مجموع، بر سازوکارهای قضایی یا دیپلماتیک پرونده نویسنده تمرکز نمی‌کند. بخش اصلی روایت در فضای ذهنی زندانی اتفاق می‌افتد: این‌که چگونه می‌توان همچنان همان فرد پیش از بازداشت بود؟

از این نظر، روایت گروندو به نمونه‌های اصیل از ادبیات زندان نزدیک می‌شود؛ ادبیاتی که در آن نوشتن شیوه‌ای برای بازپس‌گیری مالکیت فرد بر خویشتن است.

این نویسنده گفته که با نوشتن خاطراتش قصد داشته از دوران زندان چیزی بسازد که «اندکی فراتر از رنج روزمره باشد». این کتاب همچنین فراخوانی است برای باور داشتن به این موضوع که «حتی در تاریکی، چیزی در درون ما همیشه از تسلیم شدن سر باز خواهد زد.»

این مطلب بخشی از:

فراتر از خبر

بایگانی

ایران